

عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی (نمونه مطالعه: مناطق روستایی شهرستان منوجان)

* غلامحسین حسینی‌نیا^۱، هادی فلاحی^۲

۱- استادیار، گروه کسب‌وکار، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲- کارشناس ارشد، گروه کارآفرینی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۰۹ خرداد ۱۳۹۵

تاریخ پذیرش: ۰۷ آذر ۱۳۹۵

امروزه، توسعه کارآفرینی از سازنده‌ترین راهکارهای توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی مناطق محروم به حساب می‌آید و از آن به‌عنوان اکسیری برای محرومیت‌زدایی و کاهش فقر یاد می‌شود. هدف پژوهش کیفی حاضر، مبتنی بر رهیافت نظریه داده‌بنیان آن است که ضمن بازشناسی ابعاد و ارکان فضای کسب‌وکار روستایی شهرستان منوجان، عوامل مؤثر بر کارآفرینی روستایی را در سطح این منطقه شناسایی می‌کند. همچنین در این مطالعه، در راستای افزایش کارآمدی و بهره‌وری سیاست‌ها و برنامه‌های نهادهای توسعه‌گر کارآفرینی روستایی، الگویی مفهومی از عوامل استخراجی ارائه می‌شود. برای این منظور، گروهی مشتمل بر پانزده شرکت‌کننده از سه گروه کارآفرینان روستایی منوجان و کارشناسان و مسئولان محلی و خبرنگاران و صاحب‌نظران فرامحلی با استفاده از روش‌های نمونه‌گیری غیراحتمالی، همچون نظری و هدفمند و گلوله‌برفی انتخاب و مطالعه شدند. داده‌ها با بهره‌گیری از سه ابزار مصاحبه و مشاهده‌های میدانی و مرور اسناد و مدارک آرشیوی، گردآوری شد و با استفاده از سازوکار کدگذاری، در سه مرحله کدگذاری باز و محوری و انتخابی تجزیه‌وتحلیل شد. یافته‌های پژوهش، عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در سطح شهرستان منوجان را در قالب این سه مقوله اصلی طبقه‌بندی کرد: عوامل فردی، فرهنگی-اجتماعی، زیرساختی، طبیعی و بوم‌شناختی، قانونی، آموزشی، نهادی، سیاسی و اقتصادی. افزون‌براین، سازوکار تعاملی ایشان را منطبق بر الگوی ساختارگرایی نظریه داده‌بنیان، ذیل شش مؤلفه نظری منعکس کرد.

کلیدواژه‌ها:

کارآفرینی روستایی، کسب‌وکار روستایی، شهرستان منوجان

مقدمه

آمار مهاجرفرستی نواحی روستایی کشور بود. در این فاصله زمانی، میزان مهاجرت از آبادی به شهر ۶۵۵ هزار و ۲۵۱ مورد گزارش شد که از این میزان، ۱۲/۷ درصد مهاجرت‌ها به‌منظور جست‌وجوی کار و انتقال شغلی انجام شد؛ به‌گونه‌ای که این موضوع در بین دلایل مهاجرت، مهم‌ترین دلیل محسوب می‌شد.

خدمات دولتی و غیردولتی گسترده‌ای در زمینه ایجاد و توسعه اشتغال در سطح مناطق روستایی کمتر توسعه‌یافته کشور انجام شده است؛ ولی بسیاری از اهالی مناطق مزبور، همچنان زیر خط فقر به‌سر می‌برند. علت این تناقض را می‌توان در نبود راهبرد مبتنی بر عرضه‌یابی جست‌وجو کرد. بخش عمده‌ای از سیاست‌های دولتی و برنامه‌های غیردولتی در حوزه توسعه کارآفرینی، بدون صرف زمان لازم برای شناسایی دقیق عوامل مؤثر بر موضوع، با عبور از نیازهای واقعی روستاییان تصویب و اجرا شده است و در عمل نتیجه مثبتی به‌همراه ندارد (Ezami, 2011).

بنابراین، پرسش‌های اصلی پژوهش حاضر این است: «عوامل اصلی مؤثر بر توسعه کارآفرینی در سطح نواحی روستایی شهرستان منوجان کدام است؟ در نگاه کلی، الگوی اثرگذاری این

ظهور اندیشه‌های نوین در عرصه اقتصاد سبب شده است که در نظریه‌های جدید اقتصادی، مقوله کارآفرینی به‌طور جدی مدنظر قرار گیرد و از کارآفرینی به‌عنوان موتور محرک رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع یاد شود. با فراگیری این اندیشه‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی، مقوله کارآفرینی به‌عنوان یکی از ضرورت‌های برنامه‌های توسعه روستایی، جایگاه و اعتبار ویژه‌ای یافته است. همچنین پژوهشگران و دولت‌مردان کشورهای مختلف، بر الزام سیاست‌گذاری هدفمند و برنامه‌ریزی اندیشمندانه برای توسعه کارآفرینی در بخش روستایی به‌طور فزاینده‌ای تأکید کرده‌اند (Movahedi & Yaqubi Farani, 2012).

براساس سرشماری سال ۱۳۹۰، جمعیت روستایی کشور ۲۹ درصد کل جمعیت کشور را تشکیل می‌داد. بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰، نرخ رشد جمعیت روستایی کشور ۰/۶۳ درصد بود که درحقیقت با کاهش چشمگیر جمعیت در این بخش مواجه بوده‌ایم و بخش مهمی از این نرخ رشد منفی، متوجه

* نویسنده مسئول:

دکتر غلامحسین حسینی‌نیا

نشانی: تهران، دانشگاه تهران، دانشکده کارآفرینی، گروه کسب‌وکار.

تلفن: ۰۹۷۵-۳۸۴۰۹۱۲ (۹۱۲) ۹۸+

پست الکترونیکی: hosseininia@ut.ac.ir

آسیب‌های اجتماعی و هوشیارسازی جوانان.

کارآفرینی روستایی، بر کارآفرینی در حال ظهور در مناطق روستایی ناظر است. امروزه، نیاز روبه‌رشدی به کارآفرینان روستایی برای ایجاد واحدهای صنعتی با فرصت‌های شغلی فراوان برای اهالی روستاها احساس می‌شود. بر همین اساس صاحب‌نظران و نهادهای توسعه، کارآفرینی روستایی را به‌عنوان مداخله‌ای راهبردی برای ارتقای توسعه روستایی و تسریع در روند آن می‌دانند (Saxena, 2012).

از دیدگاه پاتل و چاودا^۵ (۲۰۱۳)، موانع و مسائل توسعه کارآفرینی روستایی عبارت است از: ۱) مسائل مالی؛ همچون کمبود تأسیسات و تسهیلات زیرساختی، سرمایه‌گذاری اندک، عنصر خطر و...؛ ۲) مسائل بازار؛ مانند رقابت، واسطه‌ها و...؛ ۳) مسائل مدیریتی؛ از جمله کمبود دانش فناوری اطلاعات، تشریفات قانونی و کاغذبازی‌های گسترده، تهیه مواد خام، کاستی‌های دانش فنی، کیفیت پایین تولید و...؛ ۴) مسائل منابع انسانی؛ مانند کمبود کارکنان ماهر، نگرش منفی و...

عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی

بررسی سوابق نظری در زمینه کارآفرینی نشان می‌دهد که محققان بسیاری سعی کرده‌اند عوامل مؤثر بر کارآفرینی را تعیین کنند. هریک از این محققان باتوجه به دیدگاه و زمینه تخصصی خود، تعریف‌ها و الگوها و نظریه‌های گوناگونی درباره پدیده کارآفرینی و مفهوم کارآفرین ارائه کرده‌اند (Ezami, 2011). باوجوداین، هنوز اجماعی بین نظریه‌ها به‌وجود نیامده است.

واکاوای پیشینه موضوع حاضر نشان می‌دهد که منابع تخصصی موضوع تحقیق، به‌شدت محدود است و عمدتاً با عبور از محور تخصصی کارآفرینی روستایی، «کارآفرینی» را به‌صورت عام مطالعه کرده‌اند. بااین حال برای بهبود کیفیت مطالعه، تاجای ممکن منابع مرتبط و مهم نیز مرور شد که چکیده‌ای از آن در جدول شماره ۱ آمده است.

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر، پژوهشی کیفی مبتنی بر رهیافت نظریه‌مبنایی است که ضمن پیشینه‌کاوی مبانی نظری موضوع، با بهره‌گیری از سه ابزار مصاحبه (عمیق و نیمه‌ساختاریافته) و مشاهده‌های میدانی و مرور اسناد و مدارک آرشیوی، داده‌ها را در سطح منطقه منتخب گردآوری کرده است. باتوجه به حجم و گستردگی موضوع تحقیق و تجارب اجرایی محقق در توسعه اشتغال و کارآفرینی روستایی در سطح شهرستان منوجان، مناطق روستایی این شهرستان به‌عنوان قلمرو پژوهش انتخاب شده است (تصویر شماره ۱).

مشارکت‌کنندگان در تحقیق با روش نمونه‌گیری نظری

5. Patel & Chavda

عوامل بر کارآفرینی در بخش روستایی چگونه است؟». نوشتار حاضر، سعی دارد تا با مطالعه‌های موردی و میدانی در تعامل با خبرگان محلی و فرامحلی، الگویی راهبردی و بومی و برخاسته از مقتضیات محلی را درباره کنش و واکنش عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در سطح شهرستان منوجان ارائه کند.

مروری بر ادبیات موضوع

مفهوم و ماهیت کارآفرینی روستایی

خاتون‌آبادی و انداده (۲۰۰۸) در پژوهشی تعریف کارآفرینی روستایی را چنین ذکر کرده‌اند: کارآفرینی روستایی، عبارت است از ایجاد کسب‌وکار با بهره‌گیری از فرصت‌های محلی همراه با نوآوری و تلاش و پشتکار زیاد و پذیرش خطرهای مالی و روحی و اجتماعی که با انگیزه‌های مختلفی از جمله توفیق‌طلبی، رضایت‌بخشی، استقلال و کسب سود مالی انجام می‌شود. **پترین و گنون^۱ (۱۹۹۷)** و **لویتاس^۲ (۲۰۰۰)** در دو پژوهش جداگانه، بیان کرده‌اند که کارآفرینی روستایی اساساً با کارآفرینی شهری تفاوتی ندارد؛ جز اینکه باید آن را در فضای روستا تصور کرد. به‌عقیده **کولاوزک^۳ (۱۹۹۹)**، مفهوم کارآفرینی روستایی تنها به کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط، مانند صنایع غذایی محدود نمی‌شود؛ بلکه توسعه صنعتی را نیز پوشش می‌دهد. این مفهوم تنها به روستاها محدود نمی‌شود و شهرهای کوچک و نواحی مجاور را نیز دربرمی‌گیرد.

مؤسسه‌های توسعه، کارآفرینی روستایی را قابلیت برای ایجاد فرصت‌های شغلی تلقی می‌کنند، سیاست‌مداران آن را به‌عنوان راه‌حلی مهم برای پیشگیری از آشفتگی روستا می‌شناسند، کشاورزان کارآفرینی را ابزاری برای بهبود درآمدهای کشاورزی در نظر می‌گیرند و زنان آن را به‌عنوان امکان کار در مجاورت منازلشان تلقی می‌کنند. البته برای تمامی این گروه‌ها، کارآفرینی و اشتغال وسیله‌ای برای بهبود کیفیت زندگی افراد و خانواده‌ها و اجتماع‌ها به‌شمار می‌رود که نتیجه تعامل آن، ایجاد محیط و اقتصاد سالم است (Passeban, 2004).

داس^۴ (۲۰۱۴) نقش کارآفرینی روستایی در توسعه اقتصادی را در عواملی مانند توسعه متوازن منطقه‌ای، اشتغال عمومی، بهبود استانداردهای زندگی، افزایش درآمد سرانه، خوداتکایی ملی و توزیع متناسب قدرت اقتصادی برشمرده و معتقد است که کارآفرینی روستایی، این مزایا و منافع مهم را دربردارد؛ فراهم‌آوری فرصت‌های شغلی، جلوگیری از مهاجرت روستاییان، رشد متوازن منطقه‌ای، ارتقای فعالیت‌های هنری، جلوگیری از

1. Petrin & Gannon

2. Levitas

3. Kulawczuk

4. Das

جدول ۱. چکیده مهم‌ترین مبانی نظری عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی

ردیف	محقق	سال	عوامل تأکیدشده
۱	Carree & Thurik	۲۰۱۰	عوامل اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی و ترکیب عوامل تولید
۲	D. F. Kuratko	۲۰۱۲	عوامل سازمانی و ویژگی‌های فردی و تسریع‌گران
۳	D. Gynawali & D. Fogel	۱۹۹۴	رویکردها و سیاست‌های دولتی، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، مهارت‌های شغلی و کارآفرینی و حمایت‌های مالی و غیرمالی
۴	A. Morrison	۱۹۹۸	متغیرهای روان‌شناختی و توانایی‌ها (مهارت‌های تجاری و مدیریتی کارآفرینان و تأمین سرمایه اولیه) و فرصت‌ها (موقعیت بازار، دسترسی به سرمایه و وام، قوانین عمومی و نیروی کار ماهر)
۵	M. D. Markley	۲۰۰۲	دسترسی به اطلاعات موثق و مطمئن، فرهنگ حمایت از کارآفرینی، فاصله با بازار و خدمات، دسترسی به سرمایه، فرصت‌های شبکه‌ای و ارتباطی و خوشه‌های صنعتی تسریع‌کننده نوآوری
۶	J. A. Timmons	۱۹۹۹	ویژگی‌های شخصیتی کارآفرین، محیط (فرصت‌ها و نبود قطعیت و ابهام)، رفتار یا عملکرد (ابتکار، قبول مسئولیت شخصی، نظارت بر عملکرد، تحمل ابهام، استفاده از پول به‌عنوان معیار و اولویت به‌کار)، هدف (خلق نوآوری و ابتکار و رشد کاری) و نتایج (موفقیت و شکست)
۷	B. Dabson et al.	۲۰۰۳	مؤسسات حامی (دانشگاه‌ها و گروه‌های مشارکت‌کننده در فعالیت‌های کارآفرینی روستایی) و فضای کسب‌وکار مناسب
۸	Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH et al.	۲۰۰۳	عناصر نهادی و سازمانی (سازوکارها و ساختارها و فرایندهای مناسب و مدیریت مناسب)، عناصر مربوطه زیرساخت‌ها و خدمات و تسهیلات (زیرساخت‌های مناسب، دسترسی به بازار، دسترسی به خدمات و تسهیلات و محیط پویا به‌منظور سرمایه‌گذاری و کارآفرینی)، عناصر مربوطه مشارکت و ارتباطات و یادگیری (آموزش و یادگیری، حمایت بخش خصوصی، مشارکت و تعامل، سازمان‌دهی گروه‌ها و سازمان‌های محلی)
۹	L. Maia	۲۰۰۲	تحقیق و توسعه، سیاست‌های تجاری، سیاست‌های کلان، امنیت عمومی، زیرساخت‌های فیزیکی، حمایت‌های تجاری بازار، نیروی کار، سرمایه، خدمات حرفه‌ای، فرهنگ، آموزش و کیفیت زندگی
۱۰	A. C. Cooper	۱۹۹۸	ژنتیک، خانواده، آموزش و تجربه‌ها، مکان جغرافیایی، مهارت‌ها و دانش‌های کسب‌شده، ارتباط با افراد کارآفرین، تجربه فعالیت در کارهای کوچک، وضعیت اقتصادی، دسترسی به سرمایه‌های موجود، خدمات حمایتی و مشاوره‌ای و مشتریان
۱۱	A. C. Cooper & Gimeno-Gascón	۱۹۹۴	ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، سرمایه انسانی، سرمایه مالی و سرمایه اجتماعی
۱۲	M. Roberts, H. Stevenson, W. Sahlman, P. Marshall, & R. Hamermesh.	۱۹۸۹	مؤلفه‌های کسب‌وکار (گرایش راهبردی، پایبندی به فرصت، تخصیص منابع، تسلط بر منابع و ساختار مدیریت) و عناصر فرایند کارآفرینی (ارزیابی فرصت، پرورش مفهوم کسب‌وکار، ارزیابی منابع لازم، دستیابی به منابع لازم و مدیریت فعالیت‌های اقتصادی)
۱۳	J. Tropman & G. Morningstar	۱۹۸۹	ویژگی‌های فردی و شخصیتی و روان‌شناختی
۱۴	W. Gartner	۱۹۸۵	افراد (ویژگی‌های شخصیتی و رضایت شغلی و تحصیلات)، سازمان (توانایی مدیریت، بهره‌گیری از منابع بدون استفاده، برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری، استفاده از فرصت‌ها، تعدیل و سازگاری با قوانین و مقررات)، فرایند (تعیین فرصت‌ها، جمع‌آوری منابع، بازاریابی محصولات، تشکیل و سازمان‌دهی گروه‌ها)، محیط (دسترسی به منابع مالی و تسهیلات، مشتریان، عرضه‌کنندگان، خدمات حمایتی، دولت، دانشگاه و...)

ردیف	محقق	سال	عوامل تأکیدشده
۱۵	A. Ezami	۲۰۱۱	عوامل اقتصادی، اجتماعی، آموزشی و روان‌شناختی
۱۶	A. Eftekhari, R. Taherkhani, & H. Saji Gheidari	۲۰۱۰	ابعاد اقتصادی (دسترسی به منابع سرمایه، دانش فنی و فناوری تولید، کارآمدی شبکه‌های بانکی، تنوع محصولات روستایی، قوانین و مقررات اقتصادی، حمایت‌ها و یارانه‌های دولتی، نرخ بیکاری روستایی، مدیریت الگوی کشت، بیمه محصولات کشاورزی، هزینه‌های فرصت سرمایه‌گذاری و...)، ابعاد اجتماعی (ویژگی‌های شخصیتی، تجربه، آموزش و ترویج، شرایط زندگی در دوران کودکی و نوجوانی، وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانواده، ارتباط و شبکه اجتماعی، روحیه گروه‌گرایی، سواد و آگاهی، قوانین، آداب و رسوم اجتماعی، قدرت یادگیری، مشوق‌های درونی و بیرونی، طرزتفکر مردم محلی، علاقه به آبادانی محل سکونت، محیط و فضای آرام، دانش رسمی در کنار دانش بومی، مشاوره و خدمات حمایتی، دوستان و آشنایان، محیط مناسب روستا و همکاری و روابط اجتماعی)، ابعاد محیطی (کیفیت زمین‌های کشاورزی و یکپارچگی اراضی، زیرساخت مناسب مانند برق، جاده و...، حمل‌ونقل و ارتباطات فیزیکی، فاصله از شهر، خدمات عمومی همچون آب، برق، تلفن و...، شکاف‌های توسعه‌ای میان شهروستو و مدیریت الگوی کشت) و ابعاد نهادی (ایجاد مراکز آموزشی و ترویجی از طریق نهادهای مرتبط، حمایت نهادهای مسئول و متولی، تشریفات اداری، هماهنگی میان نهادها و سازمان‌های متولی، حمایت سازمان‌های دولتی و غیردولتی و گروه‌های محلی، ارائه فناوری‌های نو و اطلاعات جدید، نگرش‌های مدیریتی مناسب، قوانین رسمی و اداری و قوانین غیررسمی مناسب).
۱۷	GH. Zamani	۲۰۰۸	شرایط فرهنگی پویا، ویژگی‌های فردی کشاورز، آموزش و مشاوره، دسترسی به بازار و مهارت‌های بازاریابی، محیط کشاورزی و زیست‌بوم طبیعی، دسترسی به منابع و امکانات، حمایت سازمانی و محیط اقتصادی
۱۸	M. Ahmadpour Daryani	۲۰۰۲	عوامل فردی و انسانی (قابلیت علمی، خطرپذیری، توان روحی و روانی، انگیزه، علاقه‌مندی به یادگیری، مدیریت و خلاقیت)، عوامل آموزشی (آموزشگران، محتوای برنامه‌های آموزشی، امکانات آموزشی و مدیریت آموزشی)، عوامل محیطی (وضعیت اقتصادی، وضعیت اجتماعی، وضعیت فرهنگی و وضعیت سیاسی منطقه)، سیاست‌ها و خدمات حمایتی (روش‌های حمایتی، سیستم‌های مشاوره‌ای، اعتبارات بانکی و قوانین حمایتی و تجاری)
۱۹	M. R. Mirza Amini	۲۰۰۴	سطح درآمد و وضعیت اقتصادی (زیرساخت‌های مناسب اشتغال، بازاریابی محصولات تولیدی در روستا، آموزش و ترویج، بهره‌وری عوامل تولید، بیکاری فصلی یا دوره‌ای، سطح سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی، سازمان‌های حامی بخش روستایی، نرخ رشد جمعیت روستایی و دسترسی به سرمایه و امکانات) و امکانات زیرساختی

حاصل از مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای و درنهایت، تشخیص و بازشناسی ارتباط میان مقوله‌های فرعی با مقوله‌های اصلی‌تر از طریق فرایند پرسش و مقایسه؛

۳. کدگذاری گزینشی: پیوند مقوله‌های اصلی و تدوین نظریه نهایی.

بدین ترتیب الگوی اولیه یافته‌های تحقیق تنظیم و پس‌از بازنگری و اصلاحات، به‌عنوان نتیجه پایانی تحقیق در قالب تصویر شماره ۲ ارائه شده است.

یافته‌ها

براساس کدگذاری مصاحبه‌های پانزده‌گانه تحقیق و در مرحله کدگذاری انتخابی، یافته‌های تحقیق ابتدا طبقه‌بندی (جدول شماره ۳) و پس از بازنگری خبرگان در جلسه‌های بحث متمرکز،

و به‌صورت غیراحتمالی و هدفمند، از سه گروه مسئولان و کارشناسان محلی و کارآفرینان و تولیدکنندگان محلی و خبرگان و صاحب‌نظران فرامحلی، شناسایی و انتخاب و به مصاحبه دعوت شده‌اند (جدول شماره ۲).

داده‌های تحقیق طی سه مرحله کدگذاری و تجزیه و تحلیل شده است:

۱. کدگذاری باز: تجزیه داده‌ها و پدیده‌ها به گزاره‌های مفهومی و استخراج مفهوما و مقوله‌ها در دو مرحله کدبندی اولیه (استخراج گزاره‌های مفهومی از متن مصاحبه‌ها) و ثانویه (تخلیص و طبقه‌بندی کدهای مفهومی)؛

۲. کدگذاری محوری: تجمیع نتایج تحلیل مصاحبه‌ها در جدولی واحد (جدول شماره ۳)، تطبیق نتایج با داده‌های واقعی

به صورت تصویر شماره ۲ ارائه شده است.

بحث و نتیجه گیری

براساس یافته‌های پژوهش، عوامل کانونی یا محوری مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی، «عوامل فردی» است. عوامل فردی، افزون بر ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی مشهور در نظریه‌های کارآفرینی، دانش و آگاهی و توانمندی‌های فنی و مدیریتی را نیز شامل می‌شود. این دسته از عوامل، به شدت از عوامل محیطی و زیرساختی و شرایط فرهنگی اجتماعی متأثر است و در فرایند توسعه کارآفرینی روستایی، به عنوان هسته اصلی و حلقه اتصال دیگر عامل‌ها و مؤلفه‌ها نقش ایفا می‌کند. در این باره، یافته‌های تحقیق با مطالعات مشابه، مانند مطالعات کری و توریک^۶ (۲۰۱۳) و کوراتکو و هدگتس^۷ (۲۰۱۲) مطابقت دارد.

شرایط علی، عواملی زیرساختی و زیربنایی است که وجه تمایز محیط روستایی از محیط شهری محسوب می‌شود و به صورت بنیادین بر عوامل محوری مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی تأثیر می‌گذارد. یکی از مؤلفه‌های علی مهم توسعه کارآفرینی روستایی

6. Carree & Thurik

7. Kuratko & Hodgetts

تصویر ۱. نقشه شهرستان منوجان

شهرستان منوجان با وسعتی در حدود هفت هزار کیلومتر مربع و با ضریب محرومیت هشت، در فاصله ۴۳۰ کیلومتری جنوب غربی شهر کرمان واقع شده است. این شهرستان از جنوب و غرب به ترتیب با شهرستان‌های میناب و رودان در استان هرمزگان و از شمال با شهرستان کهنوج و از شرق با شهرستان قلعه گنج همسایه است. جمعیت شهرستان منوجان ۶۴ هزار و ۵۲۸ نفر است؛ ۱۹ هزار و ۵۷۰ نفر شهرنشین و ۴۴ هزار و ۹۵۸ نفر روستائین. این شهرستان شامل ۲۹۵ پارچه آبادی است که به واسطه مسائل محیطی و اقتصادی و اجتماعی، در حال حاضر ۱۴۸ پارچه آبادی آن خالی از سکنه است.

جدول ۲. مشارکت کنندگان در تحقیق

ردیف	سوابق شغلی و اجرایی
۱	عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی
۲	فرماندار شهرستان منوجان
۳	مشاور عالی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور
۴	مدیر جهاد کشاورزی شهرستان منوجان
۵	رئیس اداره کارآفرینی دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی
۶	کارشناس آموزش دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی
۷	کارشناس روابط بین‌الملل دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی
۸	کارآفرین محلی در بخش معدن و کشاورزی
۹	مدیرعامل واحد پرورش ماهی نخلستان (سه سال)
۱۰	کارشناس واگذاری پروانه‌ها و نماینده سازمان نظام مهندسی در مدیریت جهاد کشاورزی
۱۱	پژوهشگر و عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس (دانشیار)
۱۲	رئیس مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی
۱۳	مؤسس و مدیرعامل مجتمع کشت و صنعت کیخا
۱۴	رئیس کمیته‌امداد شهرستان منوجان و مالک کشت و صنعت در شهرستان قلعه گنج
۱۵	مدیر اداره تعاون و کار و رفاه اجتماعی شهرستان منوجان

*ناظر بر حصول اشباع نظری، تعداد مشارکت کنندگان به ۵۱ نفر محدود شده است.

جدول ۳. کدگذاری انتخابی یافته‌های تحقیق

مؤلفه نظری	مقوله	زیرمقوله	مفاهیم استنتاجی
عوامل محوری/اکانومی	عوامل فردی (سرمایه انسانی)	عوامل روان‌شناختی	ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینانه بینش و نگرش احساس نیاز به اشتغال و کارآفرینی قصد کارآفرینانه (اراده) سواد و تحصیلات (دانش رسمی) تجربه و دانش بومی دانش فنی کسب‌وکار
		توانمندی‌های فنی و مدیریتی	تشخیص و بهره‌برداری از منابع و فرصت‌ها قدرت مذاکره و تعامل با محیط
شرایط علی	عوامل زیرساختی	زیرساخت‌های عمرانی و تأسیساتی	وضعیت مالکیت اراضی و دسترسی به اسناد ملکی دسترسی به آب، برق، گاز، تلفن و انرژی دسترسی به جاده و راه‌های ارتباطی زیرساخت‌های حمل‌ونقل
		زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی	دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات روستایی دسترسی به رسانه‌های ارتباط جمعی سیستم بانکی کارآ و کارآمد
		زیرساخت‌های مالی و اقتصادی	دسترسی به نهادهای مالی پوشش خدمات بیمه‌ای صندوق‌های ضمانت سرمایه‌گذاری
		زیرساخت‌های ترویجی و آموزشی	دسترسی به خدمات مشاوره‌ای (شرکت‌های مشاور) دسترسی به مراکز آموزشی و دوره‌های ترویجی هزینه خدمات مشاوره‌ای
		زیرساخت‌های اداری و قانونی	فاصله سیاست‌گذار از بهره‌بردار میزان تناسب ضوابط با مقتضیات محلی نظارت بر حسن اجرای قوانین

ارتباطاتی، مالی و اقتصادی، عمرانی و تأسیساتی و اداری و قانونی. در فضای روستایی کشور، به‌ویژه در مناطق محروم جنوب استان کرمان، فقر شدید و آمار بیکاری فراوان ناشی از تهدیدهای محیطی و نیز نبود زیرساخت‌های مناسب کسب‌وکار، باعث شده که دسترسی روستاییان به منابع به‌مراتب محدود شود. باوجود این، محدودیت‌های زیرساختی تأثیری به‌مراتب منفی بر ابعاد انگیزشی

در شهرستان منوجان، «عوامل زیرساختی» است که بستر لازم را برای دسترسی به منابع مالی، انسانی، دانشی، فناورانه‌ای، ساختاری/مدیریتی و... تأمین می‌کند. همچنین، یکی از مسائل اساسی مناطق روستایی کشور در بخش توسعه و به‌دنبال آن توسعه اشتغال، کمبود امکانات زیرساختی است که شامل این زیرمقوله‌هاست: زیرساخت‌های ترویجی و آموزشی، اطلاعاتی و

در شهرستان منوجان، پراکندگی جغرافیایی روستاها دسترسی به مراکز تجاری و جمعیتی را محدود کرده است و ضمن افزایش هزینه و قیمت تمام‌شده تولیدات روستایی، از توجیه‌پذیری سرمایه‌گذاری در این بخش می‌کاهد. افزون‌براین برخی تهدیدهای محیطی، از جمله نوسان‌های شدید دمايي و آب‌وهوایی، خشک‌سالی هجده‌ساله، آفت‌ها و بیماری‌های دامی و گیاهی و بلایای طبیعی، هریک به‌نوعی عرصه را بر توسعه کارآفرینی روستایی در سطح این شهرستان تنگ می‌کند. فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی و ظرفیت‌های محیطی شهرستان منوجان در بخش‌های مختلف نیز از دیرباز تناقضی را در زمینه محرومیت این شهرستان ایجاد کرده است. موقعیت راهبردی شهرستان و دسترسی به جاده حمل‌ونقل بین‌المللی بندرعباس، نزدیکی به مراکز تجاری جنوب کشور، ظرفیت‌های اقتصادی منطقه در بخش‌های مختلف اقتصادی و... نمونه‌هایی از ظرفیت‌های این شهرستان به‌شمار می‌آید.

«شرایط میانجی»، مجموعه‌ای از شرایط ساختاری است که به‌عنوان عناصری پیش‌برنده یا بازدارنده با مداخله مستقیم در تأثیرگذاری شرایط علی، بر راهبردهای توسعه کارآفرینی روستایی تأثیر می‌گذارد و آن را تعدیل می‌کند. «عوامل آموزشی»، یکی از مهم‌ترین عوامل مداخله‌گر در توسعه کارآفرینی روستایی است. این عوامل ضمن تأثیرپذیری مستقیم از زیرساخت‌های آموزشی و ترویجی، در دو بُعد آموزش‌های رسمی و غیررسمی، افزایش سطح سواد و دانش و آگاهی فنی و عمومی جوامع محلی را در پی دارد. در این بخش، خدمات آموزشی و مشاوره‌ای و ترویج و تسهیلگری، همگی به‌موازات تجربه و دانش بومی و یادگیری اجتماعی، توانمندسازی فردی و اجتماعی را به‌همراه خواهد داشت.

از دیگر مؤلفه‌های مداخله‌گر در فرایند توسعه کارآفرینی روستایی، می‌توان به «عوامل نهادی» اشاره کرد. در بسیاری از برنامه‌های توسعه منطقه‌ای، طبیعتاً دولت در مقام اجرا امکان پوشش‌دادن به تمام امور را ندارد؛ از این‌رو، در این بخش نیاز به حضور و مشارکت تمامی نهادهای دولتی و غیردولتی احساس می‌شود. این مهم در مناطق دورافتاده‌ای چون شهرستان منوجان به‌واسطه محرومیت‌های نسبی حاکم بر منطقه، جلوه به‌مراتب بیشتر و گسترده‌تری خواهد داشت. حضور و مشارکت سمن‌ها، تشکل‌های جهادی و داوطلب، مؤسسات خیریه و نهادهای حمایتی ملی و بین‌المللی در مناطق روستایی و محروم جنوب استان کرمان و شهرستان منوجان، به‌موازات فعالیت نهادهای مردمی و مدنی محلی و درون‌روستایی، ضمن توسعه زیرساخت‌ها و تقویت دسترسی جوامع محلی به منابع، تأثیر بسزایی در توسعه کارآفرینی روستایی خواهد داشت.

باتوجه به غلبه بخش دولتی در مدیریت فضای کسب‌وکار کشور، سومین عامل مداخله‌گر توسعه کارآفرینی روستایی در این الگو، «عوامل سیاسی/سازمانی» محسوب می‌شود. عوامل

و آموزشی کارآفرینی دارد؛ اما در بسیاری از مواقع، محدودیت‌ها و محرومیت‌ها عامل رشد خلاقیت و نوآوری و شکوفایی فردی است. در این زمینه، یافته‌های تحقیق با یافته‌های پژوهش‌های مشابه، همچون پژوهش‌های میرزاآئینی (۲۰۰۴)، لردکیپانیدز^۸ (۲۰۰۲)، داس (۲۰۱۴) و پاتل و چاودا (۲۰۱۳) مطابقت دارد. بدیهی است که این رویکرد فرصت‌یابی و فرصت‌سازی در فرد، مستلزم تربیت خانوادگی و «شرایط فرهنگی و اجتماعی» اطراف اوست.

جامعه‌با‌ایجاد و توسعه فرهنگ کارآفرینی و پذیرش کارآفرینان، بستر لازم را برای رشد و شکوفایی فرد کارآفرین فراهم می‌کند. برخی از صاحب‌نظران باتوجه به تأثیر درخور توجه شرایط فرهنگی بر تربیت نیروی انسانی و رشد ویژگی‌های شخصیتی، این مهم را به‌عنوان عاملی علی در نظر می‌گیرند. همچنین، برخی باتوجه به تأثیر وضعی شرایط فرهنگی در طول فرایند کارآفرینی، آن را به‌عنوان عاملی زمینه‌ای برشمرده‌اند. مهم‌ترین مؤلفه‌های اجتماعی که زمینه را برای توسعه کارآفرینی روستایی فراهم می‌کند، عبارت است از: عوامل خانوادگی و جمعیت‌شناختی، سرمایه اجتماعی جامعه روستایی، نخبگان و گروه‌های مرجع محلی، فرهنگ و آداب و رسوم جوامع محلی، ارتباطات اجتماعی محلی و فرامحلی و امنیت اجتماعی.

باتوجه به تسلط بخش دولتی بر فضای کسب‌وکار کشور، عوامل زیرساخت‌های قانونی نیز به‌عنوان مؤلفه‌ای علی در فرایند توسعه کارآفرینی روستایی شناخته می‌شود. این عوامل در سه زیرگروه قوانین و مقررات اقتصادی و ضوابط وابسته به کاغذبازی بانکی و آیین‌نامه‌ها و بخش‌نامه‌های اداری، با هدایت سیاست‌های دولتی و ایجاد و مدیریت ساختارهای حاکمیتی، فرایند کارآفرینی روستایی را در سطوح مختلف فردی و محلی و فرامحلی راهبری می‌کند. در این بخش یکی از مهم‌ترین مسائل شهرستان منوجان، فاصله بخش سیاست‌گذار/قانون‌گذار از رکن بهره‌بردار (کارآفرین روستایی) است. این نقیصه، تناسب‌نداشتن سیاست‌های ابلاغی با مقتضیات محلی و در نتیجه ناکارآمدی در اجرای قوانین و مقررات را به‌همراه دارد.

«شرایط زمینه‌ای»، مجموعه‌ای از شرایط و ویژگی‌های خاص و غالباً مهارنشده‌ی محیط بر فرایند توسعه کارآفرینی روستایی است و عموماً با تأثیرگذاری غیرمستقیم بر دیگر مؤلفه‌ها، زمینه کلی فرایند و راهبرد توسعه کارآفرینی روستایی را تعریف یا تعدیل می‌کند. مهم‌ترین شرایط زمینه‌ای توسعه کارآفرینی روستایی، «شرایط طبیعی و بوم‌شناختی» است. موقعیت جغرافیایی و توپولوژیکی روستا، طبیعتاً فرصت‌ها و تهدیدهایی را متوجه فضای کسب‌وکار آن می‌کند. در این باره، یافته‌های مطالعه حاضر با مطالعات مشابه، از جمله مطالعات کوپر و همکاران^۹ (۱۹۸۸)، احمدپور داریانی (۲۰۰۲) و افتخاری و همکاران (۲۰۰۹) مطابقت دارد.

8. Lordkipanidze
9. Cooper et al.,

از دیگر مصادیق عوامل اقتصادی مؤثر بر کارآفرینی روستایی، می‌توان به «تقویم کار روستا» اشاره کرد که متأثر از مزیت‌های اقلیمی و اقتصادی روستا، پایداری کسب‌وکارها و تداوم درآمد کارآفرینان روستایی را تهدید می‌کند. این مهم باتوجه به ضوابط بانکی و دولتی، بازپرداخت تسهیلات و به‌دنبال آن بهره‌برداری از منابع بانکی و تسهیلاتی را با مشکل مواجه می‌کند.

مؤلفه‌های چهارگانه ذکر شده در تعاملی چندبُعدی و چندجانبه، ضمن به‌هم‌رسانی منابع، اعم از سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، سرمایه مالی، سرمایه فیزیکی و...، توانمندسازی جوامع محلی در ابعاد فردی، اجتماعی، فنی و مدیریتی و تسهیل در فضای کسب‌وکار روستایی را در پی دارد و به‌دنبال آن راه‌اندازی و اداره بنگاه‌های اقتصادی را در مناطق روستایی تسهیل و تسریع خواهد کرد. در این میان منظور از «سهولت راه‌اندازی کسب‌وکار»، تعدیل و بهینه‌سازی سه مؤلفه «مدت راه‌اندازی کسب‌وکار» و «هزینه راه‌اندازی کسب‌وکار» و «تعداد مراحل راه‌اندازی کسب‌وکار» است. البته بدیهی است که تعدد مراحل پیش از راه‌اندازی، مدت و احتمالاً هزینه راه‌اندازی کسب‌وکار را افزایش خواهد داد. در مجموع، توانمندی فردی و اجتماعی جامعه محلی و سهولت راه‌اندازی کسب‌وکار، پیامد الگو و هدف اصلی پژوهش را به‌دست خواهد داد که درحقیقت، توسعه اشتغال و کارآفرینی روستایی است.

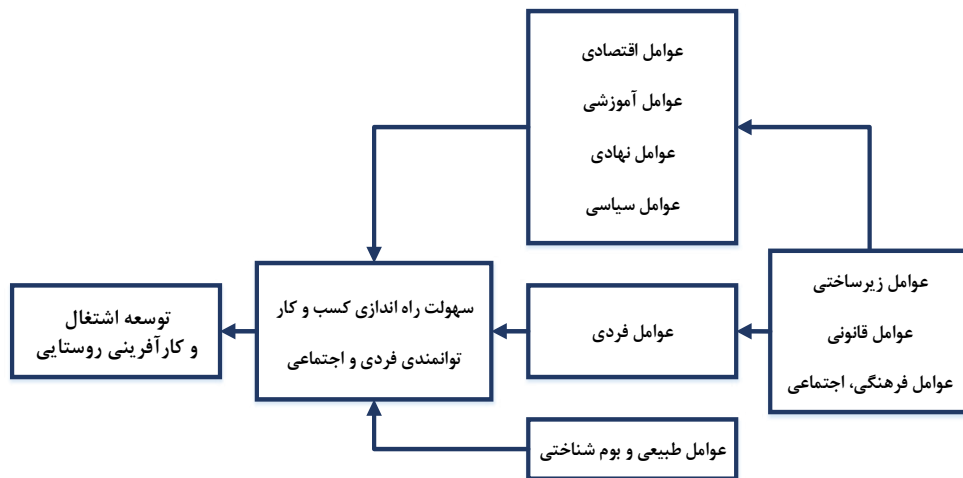
سیاسی به‌طورمستقیم از عوامل قانونی و زیرساخت‌های اداری تأثیر می‌پذیرد و در سه بُعد سیاست‌ها و حمایت‌های دولتی و حاکمیتی و سلامت و پویایی نظام اداری و عوامل ساختاری و سازمانی بخش دولتی، بر توسعه کارآفرینی روستایی اثر می‌گذارد.

«عوامل اقتصادی»، از دیگر شرایط میانجی مؤثر بر موضوع پژوهش است. در نشست‌های تسهیلگری روستایی، وقتی از برشمردن مشکلات سخن به‌میان می‌آید، معمولاً اولین مشکلی که از آن یاد می‌شود، کمبود سطح درآمد و مسائل اقتصادی است. برخی از این مسائل و موانع، در مؤلفه‌های اقتصادی کلان و ملی، همچون تورم، نرخ بیکاری، نرخ ارز و... ریشه دارد و برخی دیگر به توزیع نامتوازن منابع در سطوح ملی و محلی مربوط می‌شود. نارسایی در سیاست‌گذاری و مدیریت بهینه فضای کسب‌وکار، با گسترش شکاف اقتصادی و اجتماعی بین جوامع شهری و روستایی، هزینه فرصت سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی را به‌مراتب افزایش می‌دهد و به‌موازات محدودیت‌های زیرساختی، ضمن تحدید دسترسی به منابع سرمایه‌ای و فناوری‌های، راه‌اندازی کسب‌وکارهای روستایی را با مشکل مواجه می‌کند. تغییرات سریع فناوری در عرصه‌های فرامحلی درمقابل ضعف فناوری بنگاه‌های روستایی، سیاست‌های حمایتی دولتی مبتنی بر توسعه شهرک‌های صنعتی و... از جمله این نارسایی‌هاست.

جدول ۴. چکیده طبقه‌بندی پیشینه نظری

مؤلفه نظری	عوامل و مقوله‌ها (مبتنی بر پیشینه نظری)
شرایط علی	عوامل فرهنگی و جمعیت‌شناختی، ویژگی‌های شخصیتی کارآفرین، تجربه شخصی و یادگیری اجتماعی، عوامل زیرساختی، عوامل اقتصادی، عوامل نهادی/سازمانی، رویکردها، سیاست‌ها و خدمات حمایتی دولت و حاکمیت، آموزش و فرهنگ‌سازی، تحقیقات روستایی و ساختار مدیریت
شرایط زمینه‌ای	سیاست‌ها و حمایت‌ها و خدمات دولتی، عوامل طبیعی و بوم‌شناختی، عوامل قانونی، شرایط و عوامل اقتصادی، عوامل زیرساختی، دانش فنی و فناوری تولید، عوامل مدیریتی و ساختاری و محیطی، نظم و آرامش (ثبات و امنیت)، مشارکت، ارتباطات و یادگیری، حمایت بخش خصوصی، سازمان‌دهی گروه‌ها و سازمان‌های محلی، دسترسی به اطلاعات موثق و مطمئن، فاصله از شهر و بازار و خدمات و دسترسی به منابع و سرمایه و امکانات
عوامل میانجی	نظام و عوامل آموزشی، عوامل نهادی، عوامل سازمانی و ساختاری و مدیریتی، مشوق‌های درونی و بیرونی، حمایت نهادی دولتی و شبه‌دولتی و غیردولتی، تجربه شخصی و یادگیری اجتماعی، زیرساخت‌های مالی، اقتصادی، قانونی و فناوری و هزینه‌های فرصت سرمایه‌گذاری
عوامل محوری/کانونی	ویژگی‌های فردی و شخصیتی و روان‌شناختی، دانش بومی، تحصیلات، آگاهی و دانش فنی، فرصت‌ها، ابتکار، سازمان‌دهی منابع، مدیریت اجرایی، استقلال نسبی، مخاطره‌پذیری، رفتار/عملکرد، مهارت‌های شغلی و کارآفرینی، طرح کسب‌وکار، آموزش، نیروی کار و سرمایه
راهبردهای کنش و واکنش	تأمین و تخصیص و مدیریت منابع، خلق نوآوری و ابتکار، توسعه و شکوفایی فرصت، رشد کاری و راهبرد و ترکیب عوامل تولید، فرایند کارآفرینی، توسعه فرهنگ کارآفرینی، آموزش کارآفرینی و توسعه زیرساخت‌های کارآفرینی
پیامدها	تأسیس و راه‌اندازی کسب‌وکار و بهره‌برداری از فعالیت‌های اقتصادی

تصویر ۲. الگوی نهایی یافته‌های تحقیق

مجله پژوهش‌های روستایی

و در تعامل با ارکان و اقسام مختلف مرتبط با موضوع کارآفرینی روستایی، تصویری واقعی از فضای کسب‌وکار شهرستان منوجان ارائه شود. همچنین براساس مقتضیات و واقعیات موجود، ضمن تبیین و تشریح مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در این شهرستان، در برابر مقتضیات محلی، زمینه‌ای برای تقریب هرچه بیشتر سیاست‌های دولتی و غیردولتی مرتبط با موضوع فراهم آید.

یافته‌های این پژوهش، عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در سطح شهرستان منوجان را در قالب نه مقوله اصلی و منطبق بر الگوی ساختارگرای نظریه مبنایی، ذیل شش مؤلفه نظری بدین شرح منعکس می‌کند: عوامل فردی مشتمل بر ویژگی‌های روان‌شناختی و دانش و آگاهی و توانمندی‌های فنی و مدیریتی، به‌عنوان عوامل محوری مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در بستر شرایط طبیعی و بوم‌شناختی محیط بر روستا (شرایط زمینه‌ای) و متأثر از سه دسته از عوامل زیرساختی و فرهنگی اجتماعی و قانونی (شرایط علی)، به‌عنوان جمع‌کننده دیگر عوامل، بیشترین و مهم‌ترین تأثیر را بر فرایند توسعه کارآفرینی روستایی در سطح شهرستان منوجان دارد. به‌موازات این مهم، عواملی همچون عوامل آموزشی، نهادی، سیاسی و اقتصادی نیز متأثر از شرایط علی به‌عنوان عوامل میانجی و مداخله‌گر، فرایند گفته‌شده را تعدیل می‌کند. درنهایت، تمامی مؤلفه‌های مزبور در تعاملی چندجانبه از طریق ارتقای توانمندی‌های فردی و اجتماعی و تسهیل در راه‌اندازی کسب‌وکار (راهبردهای کنش و واکنش)، زمینه‌های توسعه اشتغال و کارآفرینی روستایی (پیامد) را در سطح شهرستان منوجان به‌همراه خواهد داشت.

باتوجه به فاصله جغرافیایی شهرستان منوجان از مراجع سیاست‌گذاری، تعیین متولی و مرجع رسمی واحد و محلی برای امور تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در بخش کارآفرینی روستایی با هدف و مأموریت هماهنگی و هم‌افزایی بین خشی و بین دستگاهی

مقایسه تطبیقی یافته‌های میدانی و پیشینه نظری، یافته‌های پژوهش حاضر را تا حد مقبولی تأیید می‌کند. تفاوت و تعارض اندک موجود بین دو بُعد مطالعاتی میدانی و کتابخانه‌ای، از یک‌سو در اختلاف فضای کسب‌وکار ملل مختلف ریشه دارد و از سوی دیگر، ناشی از مفهوم و ماهیت پویا و چندوجهی فرایند توسعه کارآفرینی است. در عرصه کارآفرینی روستایی به‌واسطه محدودیت زیرساخت‌های پژوهشی، ابهام‌ها و تعارض‌های رویکردی بسیاری بین نظریه‌های مختلف وجود دارد. تنوع دیدگاه‌ها و رویکردهای صاحب‌نظران مختلف درباره موضوع پژوهش، تجزیه نظریه‌ها و طبقه‌بندی نظام‌مند مؤلفه‌ها را با مشکل روبه‌رو می‌کند. در جدول شماره ۴، چکیده طبقه‌بندی پیشینه نظری تحقیق مبتنی بر مؤلفه‌های شش‌گانه الگوی ساختارگرای نظریه داده‌بنیان ارائه شده است.

نکته مهم در مقایسه تطبیقی یافته‌های میدانی و پیشینه نظری تحقیق، اشتراک هر دو بُعد مطالعاتی مبنی بر تعریف سرمایه انسانی و عوامل فردی و ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی، به‌عنوان عوامل محوری مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی است. افزون‌براین، نقش و جایگاه دیگر عوامل مندرج در الگوی استخراجی تحقیق نیز براساس مبانی نظری ذکر شده، به‌صورت اجمالی تأیید و تصدیق می‌شود. هدف این پژوهش، رصد و پیگیری موضوع تحقیق در سطح شهرستان منوجان بوده است؛ بنابراین، بهترین ابزار برای اعتبارسنجی یافته‌ها، رصد میدانی الگوی استخراجی در چهارچوب مقتضیات محلی منطقه مطالعه‌شده و نیز مناظره تطبیقی داده‌های گردآوری شده است. شایان‌ذکر است که اعتبار و کارآمدی یافته‌ها را استفاده از منابع داده چندگانه، به‌موازات برگزاری نشست‌های بحث متمرکز با حضور خبرگان و شرکت‌کنندگان تأیید می‌کند.

در پژوهش حاضر سعی شد تا با مطالعه‌ای میدانی و عملیاتی

در سطح شهرستان، از بخش عمده‌ای از مسائل توسعه کارآفرینی روستایی در سطح این منطقه خواهد کاست. افزون‌براین توسعه زیرساخت‌ها، مستندسازی املاک و مستغلات روستایی، توسعه و ترویج فرهنگ کارآفرینی، سامان‌دهی و بهینه‌سازی خدمات، یارانه‌های دولتی و غیردولتی در بخش سیاست‌های حمایتی و... از جمله سیاست‌های بایسته انجام برای توسعه کارآفرینی روستایی در سطح شهرستان منوجان خواهد بود. در پایان، گفتنی است که باتوجه به ماهیت کیفی پژوهش حاضر، تثبیت و تعمیم‌پذیری یافته‌ها مستلزم راستی‌آزمایی کمی در سطح جوامع روستایی شهرستان منوجان است.

تشکر و قدردانی

مقاله حاضر از پایان‌نامه کارشناسی ارشد آقای هادی فلاحی در گروه کارآفرینی دانشگاه علامه طباطبایی گرفته شده است. در پایان از تمامی عزیزانی که ما را در انجام این مطالعه یاری کردند قدردانی می‌کنیم.

References

- Ahmadpour Daryani, M. (2002). [*Entrepreneurship: Definitions, theories and models* (Persian)]. Tehran: Pardis Publishers.
- Carree, M. A., & Thurik, A. R. (2010). The impact of entrepreneurship on economic growth. In J. Zoltan, D. B. Audretsch, (Eds.), *Handbook of Entrepreneurship Research; An Interdisciplinary Survey and Introduction* (pp. 437-71). New York: Springer.
- Cooper, A. C., Dunkelberg, W. C., & Woo, C. Y. (1988). Survival and failure: A longitudinal study. In B. A. Kirchoff, W. A. Long, W. E. McMullen, K. H. Vesper, & W. E. Wetzel Jr (Eds.), *Frontiers of entrepreneurship research* (pp. 225-37). Wellesley: Babson College.
- Cooper, A. C., Gimeno-Gascon, F. J., & Woo, C. Y. (1994). Initial human and financial capital as predictors of new venture performance. *Journal of Business Venturing*, 9(5), 371-395. doi: 10.1016/0883-9026(94)90013-2
- Dabson, B., Malkin, J., Matthews, A., Pate, K., & Stickle, S. (2003). *Mapping rural entrepreneurship*. Washington, D. C.: Corp for Enterprise Development.
- Das, D. C. (2014). Prospects and challenges of rural entrepreneurship development in NER-A study. *International Journal Of Humanities & Social Science Studies*, 1(3), 178-182.
- Eftekhari, R., & Sajasi Gheidari, H. (2010). [*Rural development with emphasis on entrepreneurship (Definitions, viewpoints and experiences)* (Persian)]. Tehran: Samt.
- Eftekhari, R., Taherkhani, M., & Sajasi Gheidari, H. (2009). [An analysis of the factors affecting agricultural entrepreneurship development in rural areas: A case study of rural Khodabandeh (Persian)]. *Village and Development Quarterly*, 12(2), 43-72.
- Ezami, A. (2011). [*Factors affecting the success of rural cooperatives* (Persian)] (MD thesis). Tehran :Allameh Tabatabai University.
- Gartner, W. B. (1985). A conceptual framework for describing the phenomenon of new venture creation. *Academy of Management Review*, 10(4), 696-706. doi: 10.5465/amr.1985.4279094
- Gnyawali, D. & Fogel, D. (1994). Environments for entrepreneurship development: Key dimensions and research implications. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(4), 43-62.
- Kerman Provincial Government. (2011). [*Strategic paper for the development of Manoojan City* (Persian)]. Kerman: Kerman Provincial Government.
- Khaki, Gh. (2013). [*Research methodology through grounded theory approach in thesis writing* (Persian)]. Tehran: Fouzhan Publisher.
- Khatoonabadi, A., Andadeh, Gh. (2008). [*Assessing the success of rural entrepreneurs in Isfahan Province using AHP and factor analysis method* (Persian)]. Paper presented at The National Conference on Entrepreneurship Development in Scientific-Applicational Education, Mashhad, Iran, 23-24 December 2008.
- Kulawczuk, P. (1999). The development of entrepreneurship in rural areas. In J. D. Kimball (Ed.), *The transfer of power: Decentralization in central and eastern Europe* (pp. 97-109). Budapest: The Local Government and Service Form Initiative.
- Kuratko, D. F., & Hodgetts, R. M. (1992). *Entrepreneurship: A contemporary approach*. Fort Worth: Dryden Press.
- Levitas, R. (2000). Community, utopia and new labour. *Local Economy*, 15(3), 188-97. doi: 10.1080/02690940050174193
- Lordkipanidze, M. (2002). *Enhancing entrepreneurship in rural tourism for sustainable regional development: The case of Sodrslatt Region Swden*. Sweden: The International Institute for Industrial Environmental Economics.
- Maia, L. (2002) Enhancing entrepreneurship in rural tourism for sustainable regional development: The case of sodrslatt region swden. Lund: Lund University.
- Marrison, A. (1998). *Entrepreneurship: An international perspective*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Markley, D. M. (2002). *Entrepreneurship in rural America: Prepared for the NCSL, rural development task force*. Lincoln: Center for Rural Entrepreneurship.
- Mirza Amini, M. R. (2004a). [*A report on the first step of the project for development, entrepreneurship and job creation in rural areas* (Persian)]. Tehran: Technology Commercialization Organization and Graduates Occupation.
- Mirza Amini, M. R. (2004b). [*Alternative approaches to the development of rural entrepreneurship and job creation* (Persian)]. Paper presented at The Congress on The Role of Information Technology in Employment, Tehran, Iran, 7-9 February 2004.
- Movahedi, R., Yaqoubi Farani, A. (2012). [*An introduction to rural entrepreneurship* (Persian)]. Hamadan: Bu-Ali Sina University.
- Passeban, F. (2004). [*The role of women entrepreneur in the rural development in the developing countries* (Persian)]. Paper presented at The Rural Development Conference: The Challenges and Prospectives. Tehran, Iran, 22 June 2003.
- Patel, B., & Chavda, K. (2013). Rural entrepreneurship in India: Challenge and problems. *International Journal of Advance Research in Computer Science and Management Studies*, 1(2), 28-37.
- Petrin, T., & Gannon, A. (1997). *Rural development through entrepreneurship*. Rome: REU Technical Series (FAO).
- Saxena, S. (2012). Problems faced by rural entrepreneurs and remedies to solve it. *IOSR Journal of Business and Management*, 3(1), 23-9. doi: 10.9790/487x-0312329
- Statistical Center of Iran. (2011). [*Kerman province statistical year- book* (Persian)]. Tehran: Statistical Center of Iran.
- Statistical Center of Iran. (2011). [*Population and housing census report* (Persian)]. Tehran: Statistical Center of Iran.
- Strauss, A., & Corbin, J. (2008). *Principles of qualitative research methodology, the grounded theory: Procedures and methods* [B. Mohammadi, Persian Trans]. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies.

Roberts, M., Stevenson, H., Sahlman, W., Marshall, P., Hamermesh, R. (1989), *New business ventures and the entrepreneur*. New York: McGraw-Hill/Irwin

Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH, & Deutsche Gesellschaft für. (2003). *Guide to rural economic and enterprise development*, Working paper edition 1.0. Bonn: Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH.

Timmons, J.A. (1999). *New venture creation: Entrepreneurship for 21st century* (5th ed.). New York: McGraw-Hill Education.

Tropman, J., & Morningstar, G. (1989). *Entrepreneurial Systems of the 1990*. New York: Green Wood Press Inc.

Zamani, Gh. (2008). [*Training entrepreneurs in agriculture* (Persian)]. Paper presented at National Conference on Entrepreneurship Development in Scientific-Applicational Education, Mashhad, Iran, 23-24 December 2008.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی